

KENTİÇİ BİR ÇÖKÜNTÜ ALANI ÖRNEĞİ KADİFEKALE'DE MEKAN SOSYOLOJİSİ DENEMESİ

An Experimentation of Sociology of Space on Kadifekale as a Deprived Inner City Area

İhsan ÇETİN*

Özet

Bu makale Kadifekale semtini mekan sosyolojisi bağlamında tartışmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda makalede Kadifekale'de mekan dokusunun ne tür özelliklere sahip olduğu, bu dokunun ne şekilde inşa edildiği ve bunun toplumsallığı ne yönde etkilediği tartışılmaktadır. Tarihselliğinin yanında semtin kuruluşu, gecekondulaşması ve kent içi bir çöküntü alanı haline gelmesi gibi süreçler sosyolojik bir analize tabi tutulmuştur. Semte ilişkin bazı demografik verilerin aktarıldığı makalede ayrıca Kadifekale'nin mekan sosyolojisi bağlamında çözümlenmesi yapılmaya çalışılmıştır. Bunun için makalede Kadifekale'de mekan değeri, mekana aidiyet ve özdeşim duygusu, mekan kimliği, mekan algısı, mekanda yaşayanların sosyal ve etnik yapısı, politizasyon süreci, bunun gettolaşma ve slum türü mekansal kümelenmelere yol açıp açmadığı gibi konular tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gecekondu, Mekan Sosyolojisi, Kent İçi Çöküntü Alanı, Kadifekale, İzmir.

Abstract

This article aims to argue Kadifekale location in the context of sociology of space. In this sense, the article asks what kinds of features space fabric of Kadifekale have, how does this fabric built and in which ways it affects the sociality. Beyond historicity, the foundation of the district, turning into a gecekondu and its transformation to a sample of deprived inner city and other related issues are examined in a sociological analyze. In the article some demographic data on Kadifekale are provided, also analyze of Kadifekale in sociology of space context is endeavored. Thus, the values of space in Kadifekale, belonging to a space and the sense of identification, space identity, space perception, the social and ethnic structures of dwellers, politization, and

---

* Arş. Gör. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

its effects on an area on becoming a ghetto or a slum and such other issues are argued in this article.

Keywords: Gecekondu, Sociology of Space, Deprived Inner-city Area, Kadifekale, İzmir.

Giriş

Kent içi çöküntü alanları sanayileşme deneyimini yaşamış, büyük metropol kentlerin ortak mekanlarıdır. Bu tür alanların ortaya çıkması, daha önce burada ikamet edenlerin kentin başka semtlerine taşınmasına karşılık, çoğunlukla farklı etnik ve dinsel kimlik ile sınıfsal konuma sahip kişilerin buralara yakın yerlere yerleşmesi sonucu olmuştur. Bu süreç Chicago okulu düşünürlerinin ekolojik yaklaşımda öne sürdükleri; kentin bir organizma gibi büyüyerek, farklı olanları ayıklayan ve sınıflandıran bir özelliğe sahip olduğu düşüncesiyle paralellik taşır. Bu tasnif sırasında gerçekleşen süreçler; rekabet, yayılma, istila ve yerine geçme şeklindedir. Söz konusu mekanlar, soylulaştırma (gentrification) ve kentsel dönüşüm uygulamaları aracılığıyla zaman içinde üst sınıfların seçkin mekanları haline dönüşmüştür. New York'ta Soho ve Harlem, Londra'da Bellevue Road, İstanbul'da Cihangir gibi. Kadifekale'de henüz buna benzer bir süreç yaşanmamıştır, ancak semtin heyelan riski taşıyan bazı kısımları için kentsel dönüşüm projesi halen yürürlüktedir. Makalede kent içi çöküntü alanı örneği olarak Kadifekale'de bu yapıyı ortaya çıkan süreç ve dinamikler tartışılmaktadır.

1. Kadifekale

İzmir'de en eski yerleşimin olduğu, aynı zamanda gecekondulaşmanın da ilk başladığı yer olan Kadifekale (Şen, 1995; Sevgi, 1988) İzmir'in merkezinde yer alır. Kent içi bir gecekondu semti özelliği gösteren Kadifekale, İzmir'de en bilindik semtlerden biri olmasının yanı sıra, İzmir'in başlıca midye üretim merkezidir.

Makalede araştırma konusu edilen Kadifekale tarihsellik içinde mekansal inşası, bu inşa sırasında kurulan toplumsal ilişkiler ve bunların karşılıklı ilişkisi sorgulanmıştır. Araştırmanın saha çalışmasının yapıldığı Kadifekale'de göze çarpan birincil özellik; semtin kentsel mekân içindeki *konumudur*. Kent merkezine uzamsal durumuna göre; Kadifekale İstanbul ve Ankara'da örneklerine rastlanan kent içi bir çöküntü alanı özelliği göstermektedir. Sahip olduğu sosyal yapı bakımından Kadifekale kent merkezine fiziki açıdan yakın olmasına karşın, sosyal mesafe açısından uzak bir konumdadır. Kadifekale fiziki bir mekân olmasının yanında kentleşme ve kent dokusu ile ardışık ilişkilerdeki yetersizliklerin yarattığı sosyo-kültürel farklılıkları bünyesinde barındırmaktadır.

İzmir şehrinin en eski tarihi dokusuna sahip olan Kadifekale kente yapılan göçlerde yerleşim için öncelikli olarak tercih edilen bir semt olmuştur. Bu tercihin oluşmasında öncelikli etmenlerden bir tanesi, semtin kent merkezine olan yakınlığıdır. Semte yerleşen yeni gruplarla birlikte Kadifekale'de mekân dokusu yeniden üretilmiş ve/veya düzenlenmiştir. 1980'lerden sonra semtte gerçekleşen yoğun yerleşimler Kadifekale'nin alt yapısı üzerinde baskı yaratmıştır. Neticede mekân dokusu dönüştürülemez hale gelmiş ve sonunda ıslah edilemeyecek düzeyde de eskimiştir. Bununla birlikte semtin sosyal yapısı da yeni gelenlerle birlikte sürekli değişmiş ve nihai olarak bugünkü yapısına kavuşmuştur.

Aşağıdaki alt başlıklarda semte ilişkin bazı tarihsel ve demografik bilgilere yer verilmiştir.

1.1. Kadifekale'de Kuruluş ve Yerleşim Süreci

İzmir tarihi üzerine yapılan çalışmalarda kentin en eski yerleşim yerinin, o günkü ismiyle Pagus Dağı, bugünkü adıyla Kadifekale etekleri olduğu vurgulanır. Bu konuda Beyru (2000: 1) İzmir şehrinin çeşitli dönemlerde istilalardan sonra İzmir şehrinin M.Ö. 344 yılında Büyük İskender tarafından ele geçirildiğini ve bu tarih itibarıyla Pagus Dağı eteklerine kurulduğunu aktarır. Kentin yerleşke durumunu eski dönemlerden kalma resim ve harita üzerinden inceleyen Baran'a göre (2003: 16) kent 18. yüzyılda da Kadifekale çevresinde yoğunlaşmış bir dokuya sahiptir. "1710 yılına ait olan ve orijinali Paris Milli Kütüphanesi'nde bulunan yarı harita, yarı siluet tekniğinde çizilen resim 1730'lara ait olması gereken bir haritadan anlaşıldığına göre 18. yüzyıl başlarında İzmir kenti, Kadifekale eteklerine doğru yoğunlaşan bir kümelenme göstermektedir" (Baran, 2003: 16).

Cumhuriyet dönemi öncesinde Kadifekale çevresinde çoğunlukla Müslüman Türklerin yaşadığı, daha sonraların da ise Girit adasından gelenlerin yerleştiği aktarılır. O dönemlerde "kale baklası" ismiyle ünlenmiş ve bakla üretimin yapıldığı tarlalarının oluşturduğu Kadifekale surları çevresi İzmir'in seyirlik mekânlarının başında gelmekteydi. Temaşalık olarak isimlendirilen bu mekânlar 1950'lerde başlayan iç göçlerle birlikte imara açılmış, bakla tarlaları parselasyona uğramış ve hisseli tapu şeklinde satılmaya başlanmıştır. Bu dönem aynı zamanda semtteki gecekondulaşmanın da başlangıcını oluşturmaktadır. Kadifekale İzmir'de en eski yerleşimin yeri olmasının yanında, kentte gecekondulaşmanın da yaşandığı ilk mekanlardan birisidir.

Kadifekale'de muhtarlık yapmış ve halen semtte yaşamakta olan bir görüşmeci Eski Kadifekale'ye ilişkin şunları aktarmıştır: "*Eskiden buralar üzüm bağları ve bakla tarlaymış. Su olmadığı için kadınlar erkeklerle birlikte Yeşildere'ye çamaşır yıkamaya giderdi. Yollar stabilize idi. 1965'lerde alt yapı yapılmaya başlandı. Könkler yapıldı. Bu tarihten sonra Konyalılar gelmeye*

başladı. Akabinde Tokatlılar. Sonra da Mardinliler. 1970'li yıllarda bağ-bahçeleri imara açtılar. Evlere dönüştürdüler. Bu araziler şahıslarında tabi. Parselasyon yapıldı. 1970'lerde İhsan Alyanak zamanında verilen sözler doğudan göçü hızlandırdı. 1975 yılından sonra semtten dışarıya doğru taşınmalar başladı. 1985 ten sonra sıkıntılar da arttı. Ekonomik sorunlar baş gösterdi”

Semte ilk olarak Erzurumlular, Konyalılar ve Tokatlılar yerleşmiştir. Mardinlilerin bu semte yerleşimi 1970'lerde başlar. Sevgi, 1980'li yıllarda Kadifekale'de oturanların büyük oranda Mardin, Konya, Yozgat ve İzmir çevresinden gelenlerden oluştuğunu aktarmaktadır (Sevgi, 1988).

Semtten taşınma kimi görüşmecilere göre 1978 yılında meydana gelen depremde binaların hasar görmeleri sonucunda olmuştur: *“1978 depreminden sonra buraya Diyarbakılılar, Mardinliler geldi. Buradaki evler yıkılınca hasar görünce buranın yerlisi buradan göçtü. Yerlerine doğulu insan yerleşti.”*

Kosova mahallesinde oturan subaylar bu tarihlerden sonra semtten taşınmıştır. Diğer semtlerde oturan Konyalı, Tokatlı gibi diğer göçmenlerde Balçova, Bozyaka ve Eşrefpaşa gibi semtlere taşınmışlardır. Bunların geride bıraktıkları konutlar da özellikle Mardin'den göç edenlerce doldurulmuştur. Semtteki evlerin bazıları satılmış, bazıları ise kiralık olarak verilmiştir. Bu süreçte kimi evler mevcut halleriyle, bazıları iyileştirilerek, bazıları ise yıkılıp yeniden inşa edilerek kullanılmıştır. Üzerine kat inşa edilen veya yeniden inşa edilen bu gecekonduların bazılarında 1973-1980 yılları arasında İzmir Belediye Başkanlığı yapmış İhsan Alyanak döneminde tapular dağıtılmıştır.

Semt sakinlerine göre Kadifekale'ye belediye hizmetleri 1964-1973 yılları arasında İzmir Belediye Başkanlığı yapmış Osman Kibar zamanında gelmeye başlamıştır. Hizmetler Burhan Özfatura zamanında ise hız kazanmıştır. Bu dönemde Kadifekaleye PTT, İş Bankası, Halk Bankası, Tansaş, düğün salonu, top sahası açılmış, yollar da ışıklandırılmıştır. Daha sonra gelen belediye başkanlarınca da bu hizmetler buradan alınmıştır. Örneğin, mahalle sakinlerinin iddiasına göre ışıklandırmalar Konak ilçe belediye başkanı Erdal Ezgi tarafından kaldırılmıştır. Yüksel Çakmur döneminde de tüm kurumlar buradan taşınmıştır.

Kadifekale'den başlayan taşınmalar ve homojen bir nüfusun oluşturduğu yeni yerleşimlerle birlikte, semtten kopan resmi kurumlar semtin çöküntü haline gelmesini hızlandırmıştır.

* Bu süreç bazı yönleriyle 1960'lı yılların Amerikan kent merkezlerinin beyazların banliyölere taşınması sonrasında zenciler tarafından doldurulması sonucunda çöküntü mekânları haline gelmeleriyle benzerlik gösterir. Dar gelirli zenci bireylerce doldurulan kent merkezleri zamanla suç ve yoksulluğun yoğunlaştığı mekânlar olmuşlardır.

1950'li yıllarda semte yerleşmiş ve halen semtte oturan bir mahalle sakininin semtin geçmiş ile şimdiki durumu arasındaki “ama şimdi” ile bağlanan cümlelerinin çöküntüleşme sürecini aktarmaktadır.

“25 sene çalıştım, ama şimdi çok kötü ortalık. Seriyorduk kilimlerimizi cumartesi günü, çay demliyorduk, yemek yiyorduk, çocuklarımız oynuyordu, ama şimdi, o ağaçları görecektin, ne ağaçlar vardı, kazıyorlar kazdıklarını kurutuyorlar, günah değil mi? Şimdi çıkmıyoruz. Öyle güzel bir yerdi ki kale, bizim hayatımız orada geçiyordu. Eskiden arabalar mı vardı, misafirlere gitme şu bu vardı. Ben fabrikada çalıştım, tütünde, yayan gidip gelirdik, bir tane de karpuz alırdım omzuma, bir torba da alıyordum, bu eve geliyordum... Karşıyaka'dan, hacı amcan, ta mezarlık başından bir kasa odun kırıyordu, dolduruyordu çuvala buraya yayan getiriyordu”

Kadifekale'den taşınmalar buradaki mülklerin değerinin değişmesine de sebep olmuştur. Evler o zamanki değerlerinin neredeyse yarısına düşmüştür.

1.2- Kadifekale'ye İlişkin Alınan Resmi Kararlar

Konumu itibarıyla ikamet edenlerin kentin diğer semtlerine yayan gidip geldiği bir yer olan Kadifekale'nin topoğrafik yapısı nedeniyle bazı noktaları için çeşitli tarihlerde bakanlar kurulunca bazı kararlar alınmıştır. Yapılan incelemeler ve alınan bu kararlar tarihsellik içinde şu şekildedir:

1- İnceleme alanı ve çevresinde 1950 yılından 1962 yılına kadar 3 ayrı şehircilik etüdü düzenlenerek heyelanlı sahalara belirlenmiş ve bu alanların muhtemel ve aktif heyelana maruz olduğundan bahsedilerek yapılaşmaya yasaklanmaları önerilmiştir. Ancak semtte gecekondulaşma sürmüştür.

2- 29.01.1977 tarihli etüt raporuna göre 31.03.1978 gün 15319 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “Afete Maruz Bölge” kararı ile alınmıştır.

3- 26.05.1981 tarihli rapora göre 16.11.1981 gün 3864 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “Afete Maruz Bölge” kararı ile alınmıştır.

4- 25.04.1981 tarihine kadar yörede hasar tespit çalışmaları sürdürülmüş ve 1116 konut yıkık veya ağır hasarlı, 134 konut orta hasarlı, 313 konut az hasarlı, 1599 konut sağlam olarak belirlenerek 7269/1051 sayılı Afet Kanunu ve bağlı yönetmeliklere göre 728 aile hak sahibi kabul edilmiş, bunlardan 382 adedine konut yapılarak teslim edilmiş, kalan 346 ailenin durumu 2805 sayılı yasaya göre incelenmiş ve 197 aile hak sahibi kabul edilmiştir (15.09.1983 tarihi itibarı ile)

5- Heyelandaki gelişmelere göre 1986 yılına kadar hasar tespit çalışmaları sürdürülerek 3377 konut ve işyerlerinin nakli önerilmiş, bunlardan;

Konak-Esentepe'de 30 blok konut,

Buca-Tingırtepe'de 252 prefabrike konut,

Buca Tınaztepe'de 150+150+200=500 blok konut,

Çiğli'de 100 blok konut olmak üzere toplam 882 aileye kalıcı konut yapılarak iskan etmeleri sağlanmıştır.

6- 28.10.1995 tarihli jeolojik Etüt Raporuna göre 04.05.1998 gün 11100 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile daha önce 31.03.1978 gün 15319 sayılı ve 16.11.1981 gün 3864 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yapı ve ikamete yasaklanmış alanlara ilave olarak, İller Bankası ve Bakanlığımızca müştereken hazırlanan 30.12.1983 tarihli Şehircilik Etüt Raporunda belirtilen alanlar için de "afete maruz bölge" kararı alınmıştır.

7- 05.03.2003 tarihli Etüt raporuna göre 31.03.1978 tarih 7/15319 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen alan dışında kalan "Afete maruz semt" dışında kalan Yeşildere yolunu da içine alacak şekilde 18.06.2003 tarih 5817 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile genişletilmiştir.

Kadifekale ve çevresi için yalnızca topoğrafik yapısı nedeniyle incelemeler yapılmamıştır. Bunun yanında tarihi surları sebebiyle Kadifekale için Kültür Bakanlığı, İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından çeşitli tarihlerde arkeolojik sit alanı olması yönünde ve bunun sınırlarının çizilmesi hususlarında bazı kararlar alınmıştır.

Bunların ilki, 28.11.1991 tarih 3234 sayılı karar oluşturmaktadır. Bu karar uyarınca Kadifekale'nin içi 1. Derece Arkeolojik Sit alanı, çevresindeki alan ise Koruma Alanı olarak onaylanmıştır.

Kadifekale ve çevresi için tarihsel mekân çerçevesinde en kapsamlı çalışma aynı kurul tarafından 27.09.2001 tarih 9513 sayılı kararda gerçekleştirilmiştir. Bu karar uyarınca, Kadifekale ve çevresi, İzmir kentinin tarihsel-antik geçimisinde önemli mekânsal bilgi kaynaklarından biri olduğu vurgulanmış, bu alana yönelik bugüne kadar yapılmış koruma çalışmalarında, alan bütünü korumasına yönelik temel planlama içeriğinin tanımlanması ve bunun yanında korunması gerekli kültür varlıklarının bakım ve onarımının gerçekleştirilmesi şeklinde olduğu vurgulanmıştır. Bu kararla birlikte, Kadifekale ve çevresi daha önce alınan kararlarda "koruma alanı" olarak tespit edilen yerler "2. Derece Arkeolojik Sit Alanı" olarak tescil edilmiş, 1. Derece Arkeolojik Sit alanı ise aynı statüde korunmuştur. Bu kararda ayrıca 1. ve 2. derece arkeolojik sit alanı içinde kalan yapıların tespit edilerek temizlenmesi kararlaştırılmıştır.

Üçüncü düzenleme, 04.11.2004 tarih 152 nolu kararla yapılmıştır. Bu kararla 1. ve 2. derece arkeolojik sit alanları yeni tespitler ışığında yeniden tescil edilmiştir.

1.3- Kadifekale'nin İstatistik Bilgileri

Araştırmada Kadifekale semti olarak geçen yer birden fazla mahalleyi kapsayan bir bölgedir. Bu mahalleleri; Kadifekale, İmariye 1. Kadriye ve Kosova oluşturmaktadır.

Kadifekale semtinde bulunan mahallelerin cinsiyete göre seçmen ve toplam nüfusları ile mahallelerin yüzölçümleri ve Konak'a olan uzamsal mesafeleri aşağıdaki iki tabloda gösterilmiştir.

Yüzölçümü bakımından mahalleler arasında Kadifekale en büyük olmasına karşın, toplam nüfus bakımından İmariye daha büyüktür. İmariye mahallesi diğer mahalleler arasında nüfusun en yoğun olduğu mahalleyi oluşturmaktadır. Mahalleler arasında hem yüzölçümü hem de nüfus bakımından en küçüğü Kosova mahallesidir. Bu mahalle aynı zamanda Konak merkezine en uzak mesafededir.

Tablo 1: Kadifekale semtinde nüfus, yüzölçüm ve merkeze (Konak) uzaklık

Mahalle	Kadın	Erkek	Toplam Nüfus	Seçmen	Yüzölçümü (m ²)	Merkeze Uzaklık (m)
Kadifekale	4.392	3.979	7.835	4.630	257.298	1.432
İmariye	4.392	4.655	9.047	5.293	244.523	1.475
Kosova	1.724	1.826	3.550	2.191	87.548	1.993

(İ.B.B, İmar ve Şeh. D. Baş., Har. B. ve TÜİK İzmir Şubesi)

İzmir'deki gecekondu üzerine yaptığı araştırmada Sevgi (1988:154) 506 aile başkanıyla anket görüşme yapmış ve bu bulgulara dayanarak deneklerin %4.55'inin 1920-1950 yılları arasında kente kesin göç ettiklerini tespit etmiştir. Fakat, burada üzerinde durulması gereken konu, bu zaman süreci içinde kente kesin göç eden deneklerin %3.16'sının 1946-1950 yılları arasında Kadifekale'ye gelmiş olmalarıdır. Verilere göre İzmir'e kesin göçün 1946 yılından sonra başladığını ve ilk gelenlerin de Kadifekale'ye yerleştiklerini söyleyebiliriz. Deneklerin %13.04'ünün 1951-1965, %26.09'unun 1966-1975, geri kalan %56.32'sinin ise 1976-1983 yılları arasında kente kesin göç ettikleri anlaşılmaktadır.

2- ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Makale kent içi bir çöküntü örneği olan Kadifekale semtini tarihselliğiyle birlikte kuruluşu, geçekondulaşma süreci ve çöküntü alanı haline gelmesi süreçlerini mekan sosyolojisi kavramı bağlamında irdelemektedir. Yapılan bu analizde saha çalışması sonucunda semtin sosyal ve ekonomik yapısına ilişkin elde edilen veriler kullanılmıştır.

Makalede tartışılan veriler 2009 yılı Haziran-Ağustos döneminde Kadifekale'de sürdürülen saha çalışması sırasında elde edilmiştir. Verilerin toplanması pilot araştırmada geliştirilen standartlaştırılmış *anket formu* bizzat araştırmacının yüz-yüze yaptığı görüşmeleriyle gerçekleştirilmiştir. Saha çalışmasında ayrıca ev ziyaretleri, taziye, düğün, sohbet ortamları gibi görüşmecilerin sosyal yaşamlarına etkin katılım sağlanmış, bunun yanında derinlemesine görüşmeler ve gözlem tekniklerine de başvurulmuştur.

Konusu itibarıyla ilişki arayıcı amaçlı olması sebebiyle bu araştırmada *küme örnekleme* temelinde ve her küme kendi içinde ayrıştırılarak rastlantısal örnekleme tekniği uygulanmaya çalışılmıştır. Verilerin analizinde görüşmeciler bölgesel kökenlerine Mardinli ve Mardin dışından olanlar şeklinde iki ayrı sosyal gruba ayrılmıştır. Böylece araştırmada mekansallık boyutuna karşılık incelenmek istenen toplumsallık boyutun daha rahat analiz edilmesi hedeflenmiştir.

3- DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Demografik özelliklere ilişkin, cinsiyet, yaş, doğum yeri, meslek ve halen yapılan iş, gelir durumu gibi dağılımlar ile İzmir'e göç tarihi ve göç sebeplerine ilişkin saha çalışması sırasında elde edilen veriler aktarılmaktadır.

3.1- Cinsiyet ve Yaş

Saha çalışması sırasında Kadifekale semtinde 86'sı erkek, 67'si kadın olmak üzere toplam 153 bireyle görüşme yapılmıştır. Yüzdeler bakımından bu rakamlar erkekler için %56, kadınlar için ise %44 şeklindedir.

Araştırmada elde edilen veriler ışığında yaş dağılımına bakıldığında, Kadifekale'de yaş ortalaması 38,6 standart sapma 13,3'tür. En küçük yaş 18, en büyük 85'tir.

3.2- Doğum Yeri

Kadifekale'nin sosyal yapısına ilişkin önemli bir göstergesi olan bireylerin doğum yerine dağılımına bakıldığında Mardin'den göç etmiş olanların ezici bir çoğunluğa sahip olduğu görülmektedir. Sahip oldukları nüfus bakımından

Mardin'den göç etmiş bireyler Kadifekale'deki en büyük sosyal grubu oluşturmaktadır.

Semtte ikamet edenler, İzmir (%16) doğumlular hariç, yoğunlukla Güneydoğu Anadolu bölgesi ve özelde ise %66'lık oranla Mardin ili doğumlulardan oluşmaktadır. Bu yönüyle Kadifekale bölgesel köken bağlamında Mardin merkez, ilçe ve köylerinden göç etmiş olanların lehinde olmak üzere nispeten homojen bir yapı sergilemektedir. Öte yandan İzmir doğumlu olan %16'lık genç kuşağın yarısından fazlası kendisini Mardinli olarak tanımlamaktadır.

Tablo 2: Kadifekale semtinde bireylerin geldikleri illere göre dağılımları

Kadifekale					
Doğum Yeri		Sayı	Doğum Yeri	Sayı	
G. DOĞU AN.	Mardin	102	Siirt	1	DOĞU ANADOLU
	Şanlıurfa	2	Sivas	1	
	Batman	4	Kars	1	
	Diyarbakır	1	Van	1	
	Şırnak	1	Bingöl	2	
	Konya	3	Bitlis	1	
	İçel	1	Manisa	2	EGE
MARMARA	Balıkesir	1	İzmir	25	
	Bilecik	1	Sinop	1	
	Çanakkale	1	Yurtdışı	1	
Toplam				153	

Mardin'den göç etmiş bireylerin semtteki bu yoğunluğu, İzmir'e göç etmiş olanların bölgelere göre dağılımıyla paralellik taşımaktadır. Nitekim 2007 Genel

Nüfus sayımı sonuçlarına göre 121.646 kişiyle Mardin kökenli nüfus İzmir'de ikinci en büyük ikinci grubu oluşturmaktadır.

3.3- Meslek ve Yapılan İş

Kadifekale sakinlerinin mesleki dağılımına bakıldığında bireylerin %46'sı işçi, %18'i seyyar satıcı-pazarıcı, %10'u esnaf-zanaatkar, %2'si memur ve %1'er de profesyonel meslek ve çiftçidir.

Kadifekale semtinde ise kişilerin %22'sinin mesleği bulunmamaktadır. Mesleğim yok diyen bireylerin büyük bir çoğunluğunu ise kadınlar oluşturmaktadır.

Halen yapılan iş durumlarına göre ise Kadifekale'deki bireylerin durumları şu şekildedir: Kişilerin %26'sı ev kadını, %24'ü işçi, %18'i seyyar satıcı-pazarıcı, %9'u emekli, %7'si esnaf-zanaatkar ve %1'i öğrencidir. Semtte araştırmanın yapıldığı tarih itibariyle profesyonel meslekte çalışan kimse bulunmamaktadır.

İşsizim diyen Kadifekalelilerin oranı ise %14.4'tür.

Çalışan kadın oranı açısından bakıldığında özellikle yaşadığı mekanda çalışarak aile bütçesine katkıda bulunan kadın oranının dikkat çektiği görülmektedir. Kadifekale'de kadınların %59'u ev kadını, %19'u evde midye üretimi yapmakta, %10'u tekstil sektöründe işçi olarak çalışmakta, %6'sı emekli, %3'ü ise diğer meslek grubunda çalışmaktadır. %2'si ise işsiz olduğunu beyan etmiştir. Kadifekale'de esnaf-zanaatkar mesleğinde çalışan ve öğrenci (yüksek öğrenim) olan kadın bulunmamaktadır.

3.4- Gelir Durumu

Kadifekale'de görüşmelerden elde edilen verilere göre aylık gelir ortalaması 667 TL'dir. Gelir dağılımı arasındaki farklılıkta ise Kadifekale'de en düşük aylık gelir 200 TL en yüksek ise 2400 TL'dir.

3.5- Göç Tarihi

İzmir'e göç tarihleri bakımından bakıldığında en erken göç Kadifekale'de 1943 en son göç tarihi ise 2008'dir. İzmir'e göç tarihi ortalaması 1979'dur. Dönemler açısından incelendiğinde ise Kadifekalelilerin özellikle 1986-1995 tarihleri arasında yoğunlukla göç ettiği tespit edilmiştir.

Kadifekale'de en eski tarihten beri yerleşik halde yaşayan ve kendilerini "Kadifekale'nin yerlisi" olarak tanımlayan ve Mardin dışından olan topluluğun 1970'lerde başlayan ve çoğunlukla İzmir'in diğer semtlerine doğru taşınmaları sonucunda, geride kalmış küçük bir sosyal grup bulunmaktadır. Grup, Girit Adası, Manisa, Konya, Sinop gibi yerlerden İzmir'e göç etmiş kentlilerden oluşmaktadır.

3.6- Göç Sebebi

Kadifekale'ye yerleşmiş görüşmecilerin göç sebeplerine ilişkin ileri sürdükleri gerekçeler şu şekilde sıralanmaktadır: 1- İş bulma/geçim sıkıntısı %42, 2- Anne-baba/kocanın göçmesi %18, 3- Köy boşaltma %13, 4- Terör/güvenlik nedeniyle %12, 5- Korucu baskısı %5, 6- Kan davası veya ailevi sorunlar %3.

4- KADİFEKALE'DE MEKÂN SOSYOLOJİSİ DENEMESİ

“Zaman” faktörüyle birlikte varoluşun iki koşulundan bir diğeri olan “mekân”ın sosyal teorideki yükselişiyle birlikte, mekân sosyolojisi alanında artan sayıda çalışma ortaya konulmuştur. Bu bağlamda gerçekleştirilen bu araştırmada, gecekondunun kuruluşu ve kente eklenme süreci mekânsallık faktörü temelinde bir sorgulamaya tabi tutulmuştur. Araştırmada, mekân hem toplumsallığın bir ürünü hem de toplumsallığı etkileyen önemli bir faktör olarak ele alınmıştır. Bir başka deyişle, mekân hem inşa edilen, hem de bu inşa sürecini etkileyen bir analiz nesnesi olarak değerlendirilmiştir.

4.1- Kadifekale'de Mekânın Üç Değeri: Ticari, Görsel ve Tarihi Değer

Bir kent içi gecekondulu semti olan Kadifekale sermaye döngüsünün yaşandığı kent merkezine yakın bir mesafededir. Kent merkezine olan uzamsal yakınlık bir mekân olarak Kadifekale'nin rantın üretildiği pazar ekonomisinin mücadele alanına girmesini, dolayısıyla da üzerine kurulduğu mekânın *ticari değerinin* yüksek olmasını sağlamaktadır. Ticari değerinin yanında Kadifekale'de mekânın *görsel değeri* de bulunmaktadır. Mekâna bu değerini kazandıran etkenler konum ve arazinin yüksekliğinden ileri gelen şehir manzarası ile yaz aylarında denizden esen imbata açık olmasıdır. Kadifekale'de mekânın sahip olduğu diğer bir değer ise *tarihi değer*dir. Bu değeri ona kazandıran başlıca etmen ise bugün halen önemli bir turistik merkez olan ve M.Ö 344 yılında kurulmuş, eski ismiyle Pagus olan Kadife Kale surları ve yerleşeleridir.

4.2- Mekânda Geçicilik Duyumsaması

Kadifekale'de ikamet edenlerin geneline yakını mekânın sahip olduğu bu değerlerin farkında olmakla birlikte, mekân dışında yaşayan kentlilerin de bu değer bilincinde olduğunu düşünmektedirler. Mekânın kent içi bir konumda olması, pazar ekonomisinin ürettiği rantın kapsamına girmesi, manzarası gibi nitelikler semt sakinlerinin yaşadıkları mekânda kalıcı veya geçici olma duyumsamalarını doğrudan etkilemektedir. Ticari ve görsel değerinden kaynaklı bu özelliği mekânı sermaye sahipleri, yerel yönetimler ve diğer güçler için bir mücadele nesnesi haline getirirken, mekânda yaşayanların mekânda kalıcı

oldukları düşüncesini olumsuz yönde etkilemektedir. Kadifekale’de mekân şuan ki kullanıcılarına bırakılamayacak, kendi sözleriyle, onlara “yediremeyecek” kadar değerlidir. Yaşadıkları mekânın başkaları tarafından da istenilen bir yer olduğu düşüncesi, Kadifekale’de ikamet edenler arasında daimi bir belirsizliğin sürmesine, bu ise mekânda kök salmanın zorlaşmasına sebep olmaktadır.

Mekânın rantla ilişkili olarak sahip olduğu bu değerle birlikte binaların kaçak yapılar olarak inşa edilmiş olması, semtte yıllardan beri süregelen *yıkım endişesini* canlı tutmuştur. Yıkım endişesi evlerin sıhhi açıdan kentte kentli gibi yaşama gereksinimlerini sağlayacak alt yapı başta olmak üzere konutların yaşanabilir şekilde yeniden yapılandırılmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu denli değerli bir mekânın halen ona sahip olan veya onu kullanan kişilere bırakılmayacağı, mekânın yerel yönetimler veya sermaye tarafından başka amaçlarla kullanılmak için ellerinden alınacağı söylentisi ve söylentinin yarattığı endişe, semt sakinlerini mekânda daimi halde yaşayacakları konusunda daimi bir belirsizliğe itmektedir.

Kadifekale semtinde hem Mardin kökenliler hem de Mardin dışından olan diğer yerleşimcilerin önemli bir kısmı, refah düzeylerinde meydana gelebilecek herhangi bir iyileşme durumunda İzmir’in başka bir semtine veya geldikleri bölgeye taşınmaya en meyilli grupları oluşturmaktadır. Semtte toplumsal hareketlilik ile coğrafi hareketliliğin bu denli çakışmasının önemli birkaç nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi mekânın sahip olduğu doku ile bu dokunun zaman içinde yeni yerleşimlerle birlikte yeniden inşa edilmesi ve böylece müesses hale gelmesi sonucu mevcut haliyle dönüştürülebilme özelliğini yitirmiş olmasıdır. Kadifekale’de artan yoğunlaşmayla birlikte mekân fiziksel anlamda ıslah edilebilirlik aşamasını yitirmiştir. Örneğin, su boruları, kanalizasyon gibi alt yapı sistemleri sonradan kaçak halde inşa edilen konutların zemininin altında kalmıştır. Fiziki bağlamda semt tipik bir “slum” bölgesi özelliğini taşımaktadır.

Kentsel çöküntü alanlarının mekân dokusunun oluşmasında önemli olan bir diğer etken *mekân dokusunun tarihselliğidir*. Kadifekale’de mekân, tarihsel süreç içinde her daim dönüşüme uğramış bir olgu olmuştur. Bununla birlikte yoğun göçün yaratmış olduğu nüfus baskısı tarihi doku üzerinde daha farklı bir etki oluşturmuştur. Kadifekale’de mekânın dokusu oldukça eskidir. İzmir’in en eski yerleşim semtlerinden biri olan Kadifekale aynı zamanda gecekondulaşmanın da ilk yaşandığı yerlerden bir tanesidir. Kadifekale’de mekân imarlaşmanın önceden yapılmış olduğu eski doku üzerine yeniden inşa edilmiştir. Surlara yakın olan kısımlar ise sonraki yıllarda parsellenmeleri sonucunda imara açılmıştır. Mekân, Kadifekale’de şuan ikamet edenlerden çok daha önce kurulmuştur. Günümüzde mekân, şuan onu kullananlar tarafından devralınmış ve yeniden inşa edilmiştir. Kadifekale’deki Mardin kökenli ev sahiplerinin neredeyse tümüne yakını evi başkasından satın alma yoluyla elde

etmiştir. Bu bakımdan, Kadifekale'de mekân dokusunun öncesi ve sonrası ile inşa edicisi ve kullanıcısı arasında bir farkın olduğu rahatlıkla söylenebilir.

4.3- Mekâna Aidiyet ve Özdeşim Duygusu

Mekâna aidiyet ve özdeşim kişilerin üzerinde yaşadıkları mekânla kurdukları bağ ve ondan hareketle sahiplendikleri kimlik(ler)le ilişkilendirilmektedir. Burada aranan husus bireylerin mekânın sahip olduğu isme "im" takısını ekleyip kendileri için bir kimlik ögesi olarak benimseyip benimsemedikleridir. Sorgulama konusu edilen kimlikler ise *İzmirlilik*, *Mardinlilik* ve *Kadifekalelilik* kimlikleridir.

Kadifekale semtinde kendilerini *İzmirliyim* şeklinde tanımlayan yerleşimcilerin ortalaması 0,19'dur.

Semtteki sosyal gruplara göre değerlendirildiğinde, Kadifekale'deki Mardinlilerde 0,06 ve Mardin dışından olanlarda ise 0,45'tir.

Mardinlilik kimliğiyle kurulan özdeşime bakıldığında Gümüşpala semtinde kendilerini *Mardinliyim* şeklinde tanımlayan bireylerin ortalaması 0,27 Kadifekale semtinde ise 0,62'dir. Bu rakamlar İzmirlilik kimliğiyle karşılaştırıldığında yaşanan kentle bütünleşme konusunda bu rakamların birbirlerini destekler bir nitelik gösterdiği anlaşılmaktadır. Gümüşpala semtinde İzmirlilik kimliğiyle özdeşim daha yüksek Mardinlilik ise daha düşük iken, Kadifekale semtinde İzmirlilik kimliği düşük fakat Mardinlilik kimliği daha yüksektir.

Mardinlilik kimliği açısından bakıldığında Kadifekale'deki Mardinlilerin 0,81'i kendilerini *Mardinliyim* şeklinde tanımladıkları görülmektedir. Kadifekale'deki Mardinlilerde İzmirlilik kimliğiyle olan oldukça düşük özdeşime karşın, Mardinlilikle kurulan yüksek ortalamalı bu özdeşim, bu grubun yaşanan kentle bağı kurmadığını fakat bunun yerine memleketle olan kimliksel bağı yaygın şekilde sürdürdüğünü göstermektedir. Bu bağ, yalnızca Mardin'den gelmiş kişilerde değil, kökeni Mardinli olup da, İzmir'de doğmuş kişilerde de devam etmektedir. Bu kategorideki bireylerin Mardinlilik kimliğiyle olan özdeşimleri ortalaması 0,25'dir.

Kadifekalelilik kimliğiyle özdeşim oranı 0,56'lık ortalamaya sahiptir. Sosyal gruplar açısından bakıldığında Kadifekale'de Mardinlilerin 0,50'si Mardin dışından olanların ise 0,66'sı kendini Kadifekaleliyim şeklinde tanımlamaktadır.

Kadifekale kuruluş tarihi itibarıyla ve bu sebeple de bir semt ismi bakımından uzun tarihselliğe sahip bir mekândır. Kadifekale eski dokunun üzerine yeniden inşa edilmiş bir mekândır. Bu yönüyle Kadifekalelilik daha eski bir kimlik olmakla birlikte yeni yerleşimlerle birlikte yeniden üretilen bir kimliği oluşturmaktadır.

Kadifekale'deki Mardinlilerin İzmir'e göç ile semte yerleşim tarihleri nispeten geç olmasına rağmen, içinde yaşadıkları semtin kimliğini yüksek oranda sahiplenmiş olmalarının sebeplerinin iyi anlaşılması için Kadifekalelilik kimliğinin bu sosyal grup için ne ifade ettiğinin incelenmesi gerekmektedir. Bugün itibarıyla yüklendiği anlamlarıyla Kadifekalelilik her şeyden önce politik bir kimliktir. Kadifekale terimi özellikle İzmir'in çeşitli semtlerinde yaşayan bireyler için yüksek oranda Mardinli ve Kürt kimlikleriyle özdeş bir anlam taşır. Kadifekale semtinde yalnızca Mardinliler ve Kürtler yaşamıyor olsa da, genel kanı bu yöndedir. Kadifekale'deki yerleşimcilerin geneli de bu kanının farkındadır. Mardinli grubun bu kimliği benimseme oranı bu topluluğun aynı zamanda bu farkındalıkla birlikte Kadifekaleliği olumladığını da göstermektedir. Bir başka deyişle, Kadifekale'deki Mardinlilerin yarısı Kadifekalelilik kimliğinin politik yanının farkında olmakla birlikte, bu kimliği bu yanıyla birlikte sahiplenmektedirler. Kadifekalelilik, sahip olduğu bu politik anlamıyla bireyler arasında dayanışmayı arttırıcı bir etki de yaratmaktadır. Bu kimlik her ne kadar sadece Mardinliler tarafından taşınıyor olmasa da çağrıştırdığı "Mardin" anlamıyla da bireylerin memleketle olan bağını kuran bir kimlik olmaktadır. Kadifekale'nin İzmir'de yaşayanlar arasında "Küçük Mardin" şeklinde adlandırılması da bunun bir göstergesi olarak ele alınabilir.

Kadifekale'de mekân büyük bir oranda şuan üzerinde yaşayanlar tarafından inşa edilmiş değil, fakat daha çok önceden başkalarınca kurulmasının ardından buraya yerleşenler tarafından yeniden düzenlenmiş ve halâ kullanılan bir mekândır. Bu noktada, mekânın kurucu öznesi olmak ile başkaları tarafından inşa edilmiş mekânın kullanıcısı olmanın mekânla kurulacak özdeşim üzerinde ne yönde bir etkisi olduğu sorgulanabilir. Daniş ve Kayaalp (2005) bu konuda yaptıkları araştırmada kent içi bir çöküntü alanı olan Elmadağ'a sonradan yerleşen bireylerin devraldıkları bu semti sahiplenmeleri, onunla özdeşim kurmalarının, gecekondu semtlerinde yoktan bir yaşam var eden muadillerine göre daha zor olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Yazarlara göre önceden kurulmuş mekâna sonradan yerleşen göçmen gruplar kentte yeni bir toplumsallık yaratamamakta, bu da yaşadıkları semtle kurdukları aidiyeti zayıflatmakta, yabancılaşmayı arttırmakta, dolayısıyla da ortak değer ve normlar tesis edilememektedir. Daniş ve Kayaalp, Elmadağ'daki daimi devinimi ise kurulamayan toplumsallık ile buna bağlı olarak ortaya çıkmayan ortak toplumsal değerlerle ilişkilendirmektedirler. Semtte toplumsal ve kültürel bir sürekliliğin olmayışı Elmadağ'da sıkı bir mahallelilik bağı veya güçlü bir sosyal ilişkiler ağının oluşmasını zorlaştırmaktadır. Elmadağ'ın ortak toplumsal bir mekân olarak kurulamamasının bir diğer etkeni ise çeşitlilik gösteren göçmenler için devletin veya yerel yönetimlerin ortak bir kamusal alan oluşturmada inisiyatif almamaları gösterilmektedir.

Ancak, önceden kurulmuş bir mekâna yerleşmek ile onunla kurulan özdeşim ve aidiyet hissi bağlamında Kadifekale semtinde elde edilen bulgular Danış ve Kayaalp'in Elmadağ araştırmasındaki bulgular ile bazı yönleriyle ayrılmaktadır. Kadifekale tıpkı Elmadağ semti gibi kent içi bir çöküntü alanı niteliği göstermektedir. Her iki semt de buldukları kentte önemli bir durak olarak çeşitli dönemlerde göçer almışlardır. Mekânın dokusu da her iki semtte önceden başkaları tarafından kurulmuş, eski yerleşim tarihine sahiptir. Her ikisinde de nüfus devinimi yüksektir. Refah düzeyi iyileşen gruplar buldukları kentin daha düzgün semtlerine taşınmaktadırlar. Bu yönüyle coğrafi hareketlilik ile toplumsal hareketlilik her iki semtte de çakışmaktadır. Bu ortak niteliklerine rağmen Elmadağ'daki bulguların aksine, Kadifekale'de üzerinde yaşanan mekânın kimliğiyle kurulan özdeşim, ona aidiyet duyulması şaşırtıcı derecede yüksektir.

Kadifekale'deki Mardinli grubun Kadifekale kimliğiyle kurduğu yüksek orandaki bu özdeşimine karşın İzmirlilik kimliğiyle bunu neredeyse hiç kurmamış olması, bu topluluğun kentle bütünleşmeden çok gettolaşma eğilimi taşıdığına bir işareti olarak değerlendirilebilir.

Kadifekalelilik kimliği aynı zamanda Kadifekale'deki Mardin dışından olan grup tarafından da yüksek bir oranda benimsenmektedir. Bu topluluğun bir kısmı eski tarihlerden beri semtte yaşayan bireylerden oluşurken, bir kısmı ise kökeni Mardinli olup da Kadifekale'de doğmuş ve büyümüş genç kuşaktaki bireylerden oluşmaktadır. Kadifekalelilik kimliği bu grup arasında daha net görülmektedir.

4.4- Mekân Kimliği: Kadifekalelilik

Kentte kalış süresinin yeni gelenlerin kentle bütünleşmeleri için önemli bir faktör olduğu, kentleşme üzerine yapılan birçok çalışmada üzerinde durulmuş önemli bir bulgu olarak yer alır (Karpas, 1976, Kartal, 1978, Tatlıdil, 1989). Kentte kalış süresiyle yaşanan mekânla kurulan özdeşim açısından yapılacak bir sorgulamada ise, Kadifekale'de ikamet edenlerin yaşadıkları semtle kurdukları özdeşimde zamandan çok, diğer başka etmenlerin rol oynadığı görülmektedir. Kadifekale'ye yerleşim tarihleri 1980'lerin ortalarından itibaren yoğunlaşırken, mekânda yaşayanların semtin kimliğini benimseme düzeyleri şaşırtıcı derecede yüksektir.

Bu noktada, mekânda geçicilik duyumsamasının yanında mekânla kurulan özdeşimin yüksek olması ilginç bir paradoks gibi durmaktadır. Kente geliş tarihinin yakınlığı ile yoğun nüfus devinimine rağmen Kadifekale'de mekânla kurulan özdeşimin yüksek olması birkaç noktada aranabilir. Kadifekale'de mekân kimliği her şeyden önce politik kimliğiyle kuşatılmış bir kimliktir. Bir başka deyimle, Kadifekale, Mardinli ve Kürt kimliklerini de içine alan bir niteliğe sahiptir. Mekânın bu tür alt kimlikleri de yüklenmiş olması 1980'den

sonra artan ve 1990'larda patlama noktasına ulaşan göçlerin özellikle Mardinlilerden oluşan Kürt etnik kökenli nüfusun semtte yoğunlaşması ve dolayısıyla mekânda homojen bir sosyal yapının kurulmuş olmasıyla yakından bağlantılıdır. Kadifekale bu tarihlerden sonra İzmir'de Mardinli ve Kürt kökenli yeni gelenlerin öncelikli merkezi konumu haline gelmiştir.

4.5- Homojenleşme ve “Küçük Mardin”

Büyük bir kısmı zorunlu göç niteliği taşıyan son dönem göçler sonucunda Kadifekale, çoğunluğu Kürt kökenli Mardinli nüfusun yaşadığı, etnik yapısı homojen bir nitelik taşıyan bir semt hale gelmiştir. Bu yönü nedeniyle Kadifekale semtte ikamet edenler ile semt dışındaki kentliler tarafından “Küçük Mardin” şeklinde tanımlanmaktadır. Kadifekale'deki Mardin kökenli grubun semtteki güçlü akrabalık ağı, memleketle olan malzeme alış-verişi, memleketi ziyaret sıklığı ve memlekete geri dönme yönündeki güçlü eğilimleri gibi veriler, Kadifekale'nin bu şekilde nitelendirilmesini destekleyen diğer bulguları oluşturmaktadır.

Kadifekale'deki sosyal yapı, semtte yaşayanlar arasındaki sosyal ilişki ve dayanışma örüntülerini güçlendirirken, diğer yandan onların hem bölgesel köken hem de etnik kimlik öğeleri etrafında toplanmalarını kolaylaştırmıştır. Bu noktada Kadifekale'de Mardinlilerin ve diğer illerden gelmiş olan grupların semt içindeki dağılımlarında ayrı mekânsal kümelenmeler oluşturduklarını söylemek pek mümkün değildir.

Kadifekale'de baskın olan homojen etnik ve bölgesel yapı etrafında kurulan toplumsallık, mekânsallığın da bu öğeler çerçevesinde yeniden üretimini sağlamıştır. Mekân, mekânı kullananlarla birlikte dönüşüme uğramıştır. Mekân, Kadifekale'de mevcut olan bu yapı üzerinden yeniden biçimlendirilmiştir. Kadifekale'nin önceden kurulmuş bir mekan dokusuna sahip olması, yeni yerleşimciler için, mekanın sosyallik üzerindeki etkisine örnek olarak verilebilirken, öte yandan, geçen süreyle birlikte mekanın yeni gelenlerce, beraberlerinde taşıdıkları sosyo-kültürel değerler doğrultusunda dönüştürülmesi ikinci etkiyi, yani sosyalliğin mekansallık üzerindeki etkisine örnek olarak gösterilebilir. Bu ise üzerinde yaşanan mekânın gelinen yerle olan çağrışımını güçlendirmiş ve böylece göç edilen bölgenin izlerini taşır hale getirmiştir.

Kadifekale çarşısı küçük ölçekli pazar işlevinin yanında bir köy meydanının gördüğü işlevi de yerine getirmektedir. Pazarda satılan ürünlerin bazıları memleketten getirilmiş ürünlerden oluşmaktadır. Sokak dili ağırlıklı olarak Kürtçedir. Toplumsallık ile mekân arasındaki etkileşime diğer bir örneği, ağırlıklı olarak Mardinlilerden oluşan bir cemaatin Kadifekale'de inşa ettiği mescit oluşturmaktadır. Yerdeki halılar, duvarda asılı nesnelere, mescidin kokusu gibi özellikler, Mardin'in bir köyünde bulunan herhangi bir camiyi anımsatmaktadır. Yerleşilen mekânın göç edilen bölgenin kültürel öğelerinden

izler taşımalarının ise, yerleşilen mekânla kurulacak aidiyet hissi üzerinde olumlayıcı bir etki yarattığı ileri sürülebilir.

Bu durumda semtte yaşayanların kentle ve kentin kurumlarıyla kurdukları ilişki bağlamında Kadifekale'nin kente mekânsal anlamda yakın olmasına karşın sosyal anlamda uzak, fakat Mardin'e yakın olduğu ileri sürülebilir. Önceki bölümlerde tartışıldığı gibi Kadifekale'deki Mardinlilerde *İzmirlilik* kimliğiyle kurulan özdeşim nerededeysen sifra yakın iken, *Mardinlilik* kimliğiyle 0,81 düzeyindedir.

4.6- Mekânın Politizasyonu

Homojenliğin ağır bastığı semtteki etnik yapı mekânı da politize etmiştir. Bu durum Kadifekale'de gündelik yaşama da yansımış durumdadır. Mahallede yaşayanların önemli bir kısmı her şeyden önce "birileri" tarafından gözlemlenildiğini ve ayrıca telefonlarının dinlendiğini düşünmektedir. Kentin merkezinde yer almasına rağmen semtte bazı zamanlarda cep telefonu şebekesi ile bağlantı kurulamaması bu kuşkuyu somutlaştıran önemli bir etken olmaktadır. Kadifekale'nin bu özelliğinin Foucault'un "panoptikon" kavramına büyük ölçüde denk düşüğü savının ileri sürülmesine imkan vermektedir.

Mekânın politik bir kimlik kazanmasının zaman içinde mekân kimliği ile etnik kimliğin çakışmasını sağladığı iddia edilebilir. Kadifekaleliliğin politik yanının ise, yakın tarihlerde yerleşmiş olsalar bile, semte yerleşenlerin mekân kimliğiyle özdeşim kurmalarını kolaylaştırdığı ileri sürülebilir. Araştırmada Kadifekale'de yaşayan Mardin kökenli yeni gelenlerin yarısının kendisini Kadifekaleli olarak tanımladığı tespit edilmiştir.

Mekânın politizasyonu ile birlikte Kadifekale'de örgütlü bir sosyal yapının olduğu ileri sürülebilir. İzmir'de Kadifekale'deki Mardin kökenli şahıslarla kurulmuş beşten fazla dernek bulunmaktadır. Bunlardan bazıları köy hemşeriliği ve dayanışması temelinde kurulmuş ve özellikle semtte ikamet edenlere yönelik hizmet verenlerden oluşmaktadır.

4.7- Kapanma-Kapatılma: Gettolaşma Eğilimi

Göç süreciyle birlikte toplumsallık ile mekânsalın kesiştiği bir durumu anlatan getto kavramı, her iki olgunun etkileşimi sonucunda ortaya çıkmış bir olgudur. Bir başka deyişle, toplumsallığın mekândaki yansımasıdır. Kadifekale'de gettolaşmayı yaratan etkenler şimdiye kadar anlatılan etnik ve bölgesel köken temelindeki homojenleşme, politizasyon, ötekileş(tir)me, kendi içine kapanma ve mekân dokusu gibi olgular etrafında irdelenebilir.

Mekânın politizasyonunun semtin aynı zamanda çöküntü alanı haline gelmesini hızlandırdığı ve burada yaşayanların kentsel kurumların işleyişiyle kurdukları bağın olumsuz yönde etkilendiği ileri sürülebilir. Bir etnik grubun

mekânda yoğunlaşması, grup arasındaki cemaat tipi yapılaşmayı teşvik ederken, bu grubun böylece kendi içine daha çok *kapanmasına* sebep olabilmektedir. Etnik kimlik ve bölgesel köken bakımından gerçekleşen yoğunlaşma, kentte yaşayan diğer bireyler arasında, bu mekânın yalnızca belirli bir kimliğe mensup kişilerin yaşam alanı olduğu şeklinde bir kanaati yaygınlaştırabilmektedir. Bu görünümde kentliler tarafından mekânla ve mekânı kullananlar arasındaki sosyal mesafe açılabilir ki, bu durum kapanmayla birlikte *kapatılma* sürecine denk düşmektedir. Mekânda yaşayanların ise mekân dışındakilerin bu kanaatlerinin farkında olmasının da kapanma süreci üzerinde perçinleyici bir etki yarattığı ileri sürülebilir. İleri bölümlerde tartışıldığı gibi Kadifekale’de yaşayanlar, İzmirliilerin kendi semtleri hakkında olumsuz fikir ve kanaatlere sahip olduklarını düşünmektedirler. Ötekileştirme olarak da okunabilecek bu durum, semtin gettolaşmasını da hızlandıran bir etken olarak ortaya çıkmaktadır.

Kadifekale özellikle 1980’li yıllardan sonra aldığı yoğun göçler sonucunda çöküntü bir alana dönüşmüştür. Semtte eskiden beri yaşayan kentlilerin başka semtlere taşınmaları ve yerlerine Doğu illerinden (özellikle Mardin) göç edenlerin yerleşmesi süreciyle birlikte semtteki nüfus yoğunluğu artmış ve bununla ilişkili olarak nüfus yapısında Mardinli ve Kürt kimliklerinin baskın olduğu homojenleşme yönünde değişimler meydana gelmiştir. Kadifekale’nin sosyal anlamda kentten kopma ve yabancılaşma süreci ise 1980’li yılların ortalarından itibaren başlar. Bu tarih aynı zamanda zorunlu göçlerle birlikte semte yerleşimlerin yoğunlaştığı ve bunun sonucunda semtteki Kürt nüfusun hızla arttığı döneme denk düşmektedir. Kürt nüfusunun artması Kadifekale’yi politik bir yer haline getirmiştir. Kadifekale 1990’lı yıllardan itibaren tarihi kimliğinden çok politik kimliğiyle tanınır hale gelmiştir. Baskın etnik yapısıyla birlikte politikleşen Kadifekale’nin bundan sonra kapanmış/kapatılmış bir mekân haline dönüştüğü görülmektedir. Semtte hizmet veren bazı kamu kuruluşları da (banka, postahane, Tansaş gibi) bu tarihlerde taşınmıştır. Semte yeni yerleşenler mevcut evlerde fazla bir değişiklik yapmadan bu evleri kullanmaya devam etmiş, bazıları ise evlere kat ilave etmiştir. Eskiyen alt yapının herhangi bir yenilemeye tabi tutulmadan kullanılmaya devam edilmiş olması ve arkeolojik sit alanı kapsamında yer alması sebebiyle de mekânın yenilenememesi gibi etmenler Kadifekale’de mekân dokusunun insani koşullardan uzaklaşmasını beraberinde getirmiştir.

Tüm bu unsurlar Kadifekale’nin slum ve gettolaşmaya daha yakın durduğunu gösteren faktörler olarak değerlendirilebilir. Bugün itibariyle Kadifekale’nin Türkiye’de artan göç ve kentleşme süreciyle birlikte konut sıkıntısı başta olmak üzere diğer sosyo-ekonomik sebeplerden dolayı ortaya çıkan tipik gecekondulaşmadan farklı bir yapı sergilediği ifade edilebilir.

Kadifekale ile tipik kent içi Amerikan gettoları arasında bir karşılaştırma yapılacak olursa iki olgunun birçok yönden benzerlik taşıdığı görülmektedir. Amerika'daki kent içi semtlerin beyazlar tarafından terk edilmesi sonrasında boşalan evlerin zenciler tarafından işgal edilmesi gibi, Kadifekale'de de çoğunluğu göçmen olan bireylerin semtten taşınması sonucu mekân Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki illerinden gelenlerce doldurulmuştur. Gettonun en önemli özelliklerinden biri olan ayrımcılık duyumsaması, tam anlamıyla yaşanmasa bile, Kadifekale'deki yerleşimciler arasında dışlanmış olma düşüncesi şeklinde yaşanmaktadır. Bu durum semt dışındaki insanların Kadifekale'ye karşı besledikleri önyargı ve kanaatler de desteklemektedir. Gettonun oluşmasında yalnızca fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel koşulların yanında bu tür bir dışlanmışlığın da etkili olduğu (Shield, 1996) bilgisinden hareketle, Kadifekale'nin gettolaşmasında bu düşünce ve önyargıların da etkili olduğu ileri sürülebilir. Getto ve slum bölgelerinde görülen diğer bir özellik olan temiz olmayan çevre ve sokaklar gibi kötü fiziksel koşullar Kadifekale'de rahatlıkla gözlemlenebilir. Diğer bir özellik ise gettonun yoğun bir nüfusu barındırıyor olmasıdır. Kadifekale'de hane başına düşen ortalama birey sayısı, daha önceki bölümlerde aktarıldığı üzere, 5,7'dir. Bazı hanelerde bu rakam 16'ya kadar çıkmaktadır. Gettoyla ilişkilendirilen diğer bir özellik ise, gettonun aynı zamanda bir suç mekânı olduğudur. Kadifekale'de suç rakamları Gümüşpala'daki durumdan çok bariz şekilde farklılaşmasa da, semtte yaşayanlar Kadifekale'nin en önemli sorunlarından birisi olarak artan suç oranını göstermektedir. Bu düşüncüyü dışarıdaki insanın Kadifekale hakkındaki düşüncesiyle de paralellik taşımaktadır. Burada sözkonusu olan suçun olgusal varlığı değil, fakat düşünsel varlığı, yani semtin imajı ve bundan dolayı duyulan huzursuzluktur. Gettonun son bir özelliği olan yoksulluğun elde edilen bulgular doğrultusunda Kadifekale'de varolduğu rahatlıkla ileri sürülebilir. Hane başına aylık ortalama gelirdeki düşüklüğe karşın sosyal yardımlardan faydalanmadaki yüksek oran ve sosyal güvenceli kişi sayısındaki düşüklüğe karşın yüksek orandaki Yeşilkart sahibi birey sayısı yoksulluğa ilişkin önemli bulguları oluşturmaktadır.

Kadifekale sahip olduğu suç kimliğinin yanında "riskli" olarak değerlendirilen Mardinlilik ve Kürt kimlikleriyle içeriği doldurulan politik yönü nedeniyle kapanmış/kapatılmış bir mekân olduğu iddia edilebilir. Bu yönüyle Kadifekale'nin Foucault'un *Hapishanenin Doğuşu* (2000) eserinde analiz nesnesi olarak kullandığı *panoptikon* kavramıyla değerlendirilmesi pekala mümkün görünmektedir. Kadifekale'de kişi "birileri" tarafından izlendiği şüphesini çoğu zaman üzerinde taşır. Semtte hem erkek hem de kadınlardan oluşan birçok ajanın olduğu düşünülmektedir. Mahalle çarşısının ortasında bulunan, Kadifekale'ye çıkan her insanın önünden geçtiği bu sebeple de dikkatten kaçmayan Kadifekale Polis Merkezi de bu şüpheyi kuvvetlendiren, onu cisimleştiren bir etki yaratmaktadır. Polis merkezinin bireylerce semtteki suç

vakaları karşısında önleyici bir faktör olması ve bu onun açık işlevi olarak değerlendirilebileceği gibi, gizli işlev olarak ise yerleşimciler arasında bu tür bir gözetlenme duyumsamasını kuvvetlendirdiği ileri sürülebilir. Asıl sebebi bilinmemekle birlikte, Kadifekale'de arada bir giden GSM şebeke hatları da bu durumla ilişkilendirilmektedir. Semtte ikamet edenlere göre Kadifekale'de telefonların tümü dinlenmektedir.

Özetle, Kadifekale'nin suçla birlikte politik kimliği onu "tehlikeli" ve bu sebeple de korkulan, gidilmemesi gereken bir yer kılmaktadır. Giden insanların ise dikkatli olmasını şart koşan bir semt olarak algılanmaktadır.

4.8- Mekân Algısı

Mekân algısı semtte ikamet edenlerin yaşadıkları mekânı nasıl tanımladıkları veya nasıl tarif ettikleri üzerine kurulmuştur. Bu tanımlamalar yaşanan mekânın bireyler açısından ne ifade ettiğini, ne tür anlamlara sahip olduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır. "*Kadifekale sizce nasıl bir yer? Aklınıza ilk ne(ler) geliyor?*" açık uçlu sorusuna verilen yanıtlar Kadifekale için aşağıda gruplandırılmış halde sıralanmıştır.

Kadifekale semtindeki görüşmecilerin kendi semtlerine ilişkin tanımlamalarda bulunurken, tereddüt belirtisi göstermeyen, açık ve net yanıtlar verdikleri gözlenmiştir. Kadifekale hakkında öne çıkan olumlu yargılar genelde mekânın tarihselliği, manzarası, havadar olması ve bundan dolayı da güzel olması, konumu ve bundan ileri gelen ulaşım kolaylığı ile merkeze yakınlığı, ucuz olması, memleketi (Mardin'i) çağrıştırması, Kürt semti olması gibi konular etrafında şekillenmektedir.

Kadifekale için olumlu yargılar;

- Paris gibi bir yer/cennetten bir yer/güzel bir yer/güzellik.
- Tarihi/antik bir yer.
- İzmir'in en güzel yeri/en yüksek/manzarası/havadar/temiz hava.
- Konumu/her yere yakın/iş sahasına yakın/İzmir'in göbeği/İzmir'in kalbi/ulaşım kolay/yayan her yere gidebilirsin.
- Her şey ucuz./ucuz semt/ucuz kira.
- Memleket/köyüm/Mardinliler/Küçük Mardin/sosyal yapı aynı/benim çevrem/Kürtlerin yoğun yaşadığı bir yer.
- Sıcak ilişkiler/rahat bir yer/kendimizi yabancı hissetmiyoruz
- Bize onların (Mardinlilerin) ziyarı yok
- Doğup büyüdüğüm yer.

Kadifekale hakkında belirtilen olumsuz yargılar ise semtin daha çok dışlanmışlığı, dışarıdaki kişilerin önyargılı olması, bakımsızlığı, temiz olmayışı, suç oranındaki yaygınlık, yoksulluk, eğitimsizlik gibi başlıklar etrafında şekillenmektedir.

Kadifekale için olumsuz yargılar

- Sahibi yok/devlet sahiplenseydi çok güzel olurdu/hizmet yok/dışlanmış bölge/bakımsızlık/geri kalmış
- Millet korkuyor. Yok, Mardinli var, yok, şu var, bu var/milletin aklına vahşilik geliyor, iş arabaları bizi kaleye bırakmıyor/taksici buraya çıkmak istemiyor/başka semtte oturan kişilere göre burası Teksas.
- Eskiden çok güzeldi. Mesire yeri/di/Gazinosu, bankası, Tansaş vardı./son yıllarda bozuldu.
- Cehenneme döndü/suç oranı yüksek/her türlü pislik/esrar, eroin, hap, hırsızlık vs.
- Eskiden güzeldi, şimdi illallah, komşuluk bozuldu, sevgi saygı yok/insanlar çok menfaatçı oldu.
- Çok kirli/midye kokusu
- Göç sonucu mağdur olan insanlar/yoksulluk/garibanlar yeri/fakirlik
- Eğitimsizlik
- Harabe
- Varoş

İnternet kullanıcılarının katkılarıyla oluşan bazı forum sayfaları ile web sözlükleri Kadifekale'nin semt dışında yaşayanlar tarafından nasıl algılandığını gösteren önemli bilgiler sunmaktadır.[†] Kadifekale her şeyden önce sahip olduğu manzarasıyla birlikte suç merkezi, tehlikeli ve bu sebeple de girilemez bir yerdir. İzmir'de yaşayıp da birçok insanın korktuğu için hiç gitmediği bir semttir.

• *İzmir'in gidilip görülmemesi gereken yerlerinden. Her türlü pisiğin bulunduğu İzmir gettosu.*

• *İzmir'in en güzel deniz manzaralı semtlerinden biridir. Kadifekale diyince insanın aklına her tür pislik geliyor, o ayrı.*

[†] Bu bilgiler 21.02.2009 tarihinde www.itusozluk.com, www.izmirsozluk.com, www.uludagsozluk.com, www.sozluk.sourtimes.org, www.lafmacun.com web sayfalarından alınmıştır.

• Tekin yer değildir, yer yer polisin bile günün bazı saatlerinde girmeye çekindiği bir yerdir.

• İzmir'in Harlem'i olarak sayabileceğimiz semt.

• 2002 yılında çalıştığım bir araştırma firmasıyla anket için gittiğim ve kimliğimi kaybettiğim, kayıp raporu için karakoluna girdiğim, raporu hazırlayan polisin "kızım manyak mısınız siz, ne araştırması yapıyorsunuz burda ve o araştırmadan nasıl bir sonuç bekliyorsunuz?" dediği ve bence İzmir'imizin ıslah edilmesi gereken, muhteşem manzaraya sahip semti.

• İzmir'in 1980 ihtilaline kadar en güzel semtlerinden birisi olan, tüm İzmir'i tepeden görebileceğiniz fakat ihtilalin ardından doğudan, özellikle Mardin'den başlayan göç sonrası bugünkü halini alan, içine polisin giremeyeceği suç yatağı İzmir'in utanç kaynağı bölgesi.

• İzmir'in merkezinde olup, civarında bulunan tehlikeden ötürü bir türlü gidemediğim, İzmir'i kuşbakışı gören semt ve tarihi kale.

• Yıllardır İzmir'de yaşamama rağmen hiç gitmediğim yerdir.

• Emlak sitelerinde ismini göremedeğim harika manzaralı olduğu söylenen muhit.

• İlkokulda gezi yapılacağı zaman listede ilk sırayı alan kale... Ancak içinde bulunduğu semt dolayısıyla birçok çocuğun korkulu rüyası haline gelmiştir... öyle ki belki de çocukluğumda sıkça gittiğimden son 15 senedir tek bir defa bile adım atmadığım, dolayısıyla neye benzediğini dahi unuttuğum mekân...

• Gençlerine kale çocuğu denir. Oldukça tehlikelidirler.

• İzmir'de "girilemez" damgası yemiş semttir, oysa herkes edebiyatla adabıyla elini kolunu sallaya sallaya dolaşabilir. Bunun yanında İzmir'in Tepecik'ten sonraki 2. büyük fuhuş merkezidir.

• Herkesin Mardinli ve midyeci olduğu İzmir semti. Gittiğinizde kimseye sataşmazsanız efendi gibi dolaşırsanız kılınıza dokunulmaz.

Kadifekale aynı zamanda Mardin'in İzmir'deki devamı olan bir yerdir. Semt bunun yanında midye üretim merkezidir.

• Küçük Mardin olarak anılan yer.

• İzmir'in direkt olarak Mardin'e otobüs seferleri düzenlediği semti.

• Burada oturan bazı kimseler Mardin Cumhuriyeti olarak adlandırılırlar Kadifekale'yi. İnanmayanlar İzmir'de herhangi bir midyeciye sorabilirler.

• Semtte yaşan birçok gencin Kadifekale yerine Mardinkale kullandığı, eskiden rivayetlere göre Babil'in asma bahçeleri gibi güzel olan, ama şimdi Los Angeles kanalizasyonuna dönmüş yerdir.

• Yoğun göçler sebebiyle semtte daha çok Mardinli vatandaşlar yaşamaktadır ve İzmir'in midye rezervlerinin kaynağı burasıdır.

Kadifekale eskiden buralarda yaşamış kişiler için bir dönem İzmir'in en seçkin mekânlarından birisidir. Fakat çöküntü hale gelmesi sonrasında "maalesef" korkarak gidilen bir yere dönüşmüştür. Semti iyi tanıyanlarca da buralarda yalnızca Mardinlilerin yaşamadığı, fakat halen farklı şehirlerden buralara gelmiş ve eski tarihlerden beri mahallede yaşamını sürdüren insanların da bulunduğu vurgulanmaktadır.

• Kadifekale'nin yakın geçmişine damgasını vuranlar hep göçmenlerdir. Önceleri yani 60'larda Yunan göçmenleri yani 'muhaçir'ler (maacir okunur) sonraları 80'lerde ise Kürtler buranın hakimidirler. Benim çocukluğumda henüz maacirler vardı. Kadifekale ve Ballkuyu'da, Giritliler, Rodoslular, Pomaklar, İskeçe, Gümölcine, Priştina göçmenleri, Kırcaalililer vs. o zamanlar da her taraf bu zamanki gibi gecekonduydu, ama bir farkla, her gecekonduydu her sokak her yer tertemizdi. Her bahar her hane evini sokağının her yerini badana yapardı. Her yer bembeyaz olurdu. İnsanların birbirine taktığı lakaplardan da bu anlaşılırdı zaten. Temiz Ayşe, titiz Hatçe vesaire. Şimdilerde buranın pis, tekinsiz bir yer olmasının sebebi yerleşenlerinin kökeninden çok toplumca içinden geçtiğimiz müthiş yozlaşmadır. 60'larda gelenler yaşamlarını sürdürmek için tütün, incir, zeytinyağı fabrikalarında çalışabilip hayatlarını sürdürebilirken, yeni dalga göçmenler işsizlik ve yozlaşma etkisiyle o semti bir kurtarılmış bölge havasına sokmuşlardır. İnsanın çocukluğunun geçtiği sokaklara korkarak gitmesi kadar acı bir şey olmasa gerek.

• Çok güzel bir yerdir belki de hiçbir İzmirlinin korkularından dolayı gitmediği yerdir ama gidildikten sonra fikirleri oldukça değişir, çünkü İzmirin gerçek tarihi orada yatmaktadır. O güzel manzara inanılmaz, Kalenin güzelliği, İzmir'in ilk yerleşim yerlerindenidir. Şimdilerde yaşanan Hatay, Buca, Balçova vb yeni yerler gibi değildir Tahmin edildiği gibi de değildir İzmirli de yaşar buralarda. 1940'larda buralara yerleşen bazı insanlar o semitten kopamamıştır hala. Konaktan, Karşıyaka'dan gördüğünüz tepedeki güzel kalenin içinde gemilerin bağlanacağı demirler de göreceksiniz (babalar). Gitmeye çalışın, şimdilerde belediye otobüste kaldırıyor turistler için ve İzmir dışından gelenler için.

4.9- Mekânın Tarihsel Değeri ve Apartmanlaşmanın Örselenmesi

Kadifekale'de mekân dokusunun tarihselliğinin yanında tarihsel değeri de bulunmaktadır. Semte ismini veren ve milattan önceki dönemlerde Pagus kalesi

olarak geçen Kadife Kale surları ile bu surlar içinde kalan alan mekâna tarihsel değeri veren birincil etkindir. Bu niteliği itibarıyla Kadife Kale aynı zamanda turistik bir cazibe merkezidir. Kadife Kale, surları içinde bulunan alan 1. Derece Arkeolojik Sit alanı iken Koruma Kurulunun 04.11.2004 tarihinde aldığı karar neticesinde sınırları yeniden belirlenen 2. Derece Arkeolojik Sit alanı 730, 998, 5260, 5290, 5258, 5276, Kosova ve 1005 sokakları içinde kalan alanı kaplamaktadır. 2. Derece sit alanı dahilinde yer alan bu arazide imar yasağına rağmen 380'e yakın bina bulunmaktadır. Bu binaların nerdeyse tümü hisseli tapuya sahip kaçak yapılardan oluşmaktadır. Konutun arkeolojik sit alanı dahilinde yer almış olması veya sonradan bu kapsama dahil edilmesi, bu alandaki imarlaşmayı yasal olarak engelleyen bir etmendir. İmar için tüm yasal prosedürler yerine getirilmiş olsa bile, sit alanı kararı konutun mekânda geçici olması için yeterli bir sebeptir. Bu konutlarda yaşayan şahıslar eninde sonunda "bir gün" bu mekânda bir düzenlemenin yapılacağı ve bu nedenle de konutlarının yıkılacağı ihtimalini düşünürler. Bu ihtimal ve şüphe yalnızca arkeolojik sit alanının içinde kalan konutlardaki bireyler için değil, fakat aynı zamanda bu alanının çevresindeki yerleşkelerde yaşayanlar için de geçerlidir. Sit alanı kapsamında yapılacak muhtemel bir düzenlemenin yalnızca bu alanla sınırlı kalmayacağı, aynı zamanda onun yakın çevresini de etkileyeceği düşüncesi, bu mekânda da "geçicilik duyumsamasını" besleyen önemli bir etken olmaktadır. Mekânın tarihsel değere sahip olması, hem bu mekânda hem de yakın çevresinde gerçekleşen kaçak yapılaşma ile gecekondulaşmanın niteliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Binaların kaçak, mekânın ise tarihi bir değere sahip olması, yıkım olasılığını daha güçlü kılarken mekânda geçicilik duyumsamasını da arttırabilmektedir. Bu ise konutların kat sayısı ile kalitelerinin düşük olmasına sebep olabilmektedir. Nitekim, Kadifekale'de konutların ortalama yükseklikleri 2 ile 3 kat arasında değişmektedir.

Her iki koşulun bir arada bulunduğu durumda inşa edilen konutlar uzun vadede bir getirisi olacak bir mülk değil, fakat bunun yerine kısa ve orta vadede barınma ihtiyacını karşılayacak mekânlar olmaktadır. Kadifekale'deki konutların inşası her şeyden önce barınma işlevlidir. Fakat buna rağmen, semtten taşınmış olan ev sahiplerinin kiraya verdikleri konutları bulunmaktadır. Semtteki kiralık ev sayısının fazla olması konutun bir rant kaynağı olarak görülmesine olanak verse bile, kira fiyatlarının mevcut piyasaya göre son derece düşük olması, bu tür bir analizin yapılmasını zorlaştırmaktadır. Kadifekale semtinde konutların hem düşük olan ticari değeri (rayiç bedeli), hem de semtte mevcut konutun üzerine kat ilave etme durumunun yaygın olmaması gibi bulgular bu yargıyı ayrıca desteklemektedir. Tüm bu koşullar altında gecekonduların alanlarında mekânın tarihsel değere sahip olmasının, gecekonduların apartmanlaşmasını zorlaştırdığı ve bu alanların imarlaşması üzerinde örseleyici bir etki yarattığı ileri sürülebilir.

4.10- Parselasyon ve Topografya

Bir rant kaynağı olarak konuta sonradan kat ilave edilmesiyle gecekonduların apartmanlaşma süreçleri Lefebvre'nin "mekânın temsilleri" olarak sınıflandırdığı ve düşünülen mekân olarak açıklanan mekânın uzamsal boyutuyla yani *parselasyonla* da ilişkili bir durumdur. Kent merkezine yakın olma ve mekândan elde edilen rantın yüksek olması gibi ekonomik etmenler, arazinin parselasyonunu da belirleyebilmektedir. 70 ile 90 m² arasında değişen parseller Kadifekale'de konutların yüksek apartmanlara dönüşmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Mekânın yüksek ticari değerinin bir sonucu olan arazinin küçük parseller halinde bölümlenip pazarlanması, alanda aynı zamanda kapasitesinin üzerinde bir yoğunlaşmayı ortaya çıkarabilmektedir. Kent içindeki konumuyla ilişkili olarak semtin mevcut yüzölçümü üzerine gerçekleşen yoğun imarlaşma, dar sokaklar ve sıkışık yaşam alanları oluştururken, semte mekân dokusu itibariyle *slum* kavramına denk düşen bir nitelik kazandırabilmektedir. Bu yönüyle uzaktan bakıldığında Kadifekale ile Güney Amerika ülkelerinde yer alan favelalar arasında büyük benzerliklerin olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Gecekonunun yapılaşmasını ve mekân dokusunu etkileyen bir diğer faktör olan mekânın *topografik yapısı* Bilgin'in (1996) yaptığı çalışmada incelenmiştir. Bilgin, bu çalışmada arazi topografyasının yerleşim sonrası imarlaşma üzerinde önemli derecede etkide bulunduğunu kaydetmiştir. Bilgin'e göre dik yamaçlardaki yerleşimler topografyanın elverişsizliği sebebiyle dikey şekilde yoğunlaşmamaktadır. Oysa az eğimli ve düz arazilerdeki yerleşmeler ise imar aflarının ve yeni imar haklarının sonucunda yatay ve dikey olarak gelişmekte olduğu ve zamanla birleşerek devasa apartman semtlerine dönüştüğü vurgulanmıştır. Bilgin'in elde ettiği bu bulgular ışığında, Kadifekale'de yapılaşmanın dikey şekilde yoğunlaşmamasının önemli nedenlerinden bir tanesinin topografya olduğu iddia edilebilir.

Kadifekale semtinin oldukça dik olan bazı kısımlarının *heyelan riski* taşınması sebebiyle bakanlar kurulunun çeşitli tarihlerde aldığı kararlar üzerine buraların "afete maruz bölge" ilan edilmesi ve bunun üzerine 1980'li yıllar ile günümüzde bu kapsamdaki binaların boşaltılması, bireylerin başka yerlere nakledilmesi gibi uygulamaların yapılmış olması Kadifekaleli yerleşimciler arasında yıkım endişesini somutlaştıran, dolayısıyla da mekânda geçicilik duyumsamasını arttıran diğer etkenler olmuştur.

Sonuç

Bir kent içi çöküntü alanı örneği olan Kadifekale, imarlaşması, legalleşmesi, göç süreci ve bunun sonucunda oluşan sosyal yapısı bakımından Türkiye'deki diğer gecekonduların izlediği süreçten farklı bir seyir izlemiştir.

İzmir şehrinin en eski mahallerinden biri iken, içgöç ve yeni yerleşimlerle birlikte özellikle 1970'li yıllarda Mardin'den göç eden ailelerin semte yerleşimi ve burada önceden ikamet edenlerin çoğunlukla yakın semtlere taşınması sonucunda homojen bir sosyal yapıya kavuşmuştur. Bu gelişmeyle birlikte imarlaşma Kadife Kale surlarına yakın yerlere tırmanmıştır.

Semtte ikamet edenlerin bölgesel ve etnik köken bakımından Mardinliler lehine homojen bir sosyal yapı özelliği taşıyor hale gelmesi ile birlikte etnik ve bölgesel köken kimliklerinin çakışmasıyla politik alanda ortaya çıkan sorunlar, Kadifekale'yi "tehlikeli", korku duyulan bir semt yapmıştır. Bu gibi etkenler Kadifekale'yi kendi içine kapalı, gettolaşma eğilimi taşıyan bir semt haline getirmiştir. Semtin üzerine inşa edildiği yerin topografik yapısı, tarihsel ve ticari niteliği gibi etkenler ise mekanın dönüştürülmesini olanaksız kılmıştır. Bu bağlamda Kadifekale normal bir gecekondulaşma seyrinden çok "slum"a benzeyen bir mekansal dokuya sahip olmasına sebep olmuştur. Semtte önceden yerleşik olanların taşınmasından bağımsız olarak, sonradan yerleşenlerin sınıfsal durumlarında meydana gelen iyileşmeyle birlikte semti terk etmesi ise Kadifekale'nin çöküntü alanı haline gelmesini hızlandırmıştır.

Nihayetinde, Kadifekale mekansal anlamda merkeze yakın olmasına rağmen, sosyal anlamda kentten uzak bir semt olmuştur.

Kaynakça

- BİLGİN, İ., 1996, "Anadolu'da Modernleşme Sürecinde Konut ve Yerleşme" *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme* (çinde), SEY, A. (Der.), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- CLARK, Kenneth, B., 1965, *Dark Ghetto, Dilemmas of Social Power*, New York, Evanston and London: Harper and Row, Publishers.
- CORAL, Mehmet, 2003, *İzmir 13 Eylül 1922*, İstanbul: Doğan Kitapçılık
- CRANG, Mike, 1998, *Cultural Geography*, New York: Routledge.
- ERDER, Sema, 2006, *Refah Toplumunda Getto*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv. Yayınları.
- ERMAN, Tahire, 2001, The Politics of Squatter (*Gecekondu*) Studies in Turkey: The Changing Representations of Rural Migrants in the Academic Discourse, *Urban Studies*, Vol. 38, No. 7.
- FEARON, David, *Georg Simmel: The Sociology of Space*, 25 Aralık, 2008 <http://www.csiss.org/classics/content/75,>

- GANS, Herbert, J., 2002, *The sociology of Space: A Use-Centered View, City and Community 1*, New York: American Sociological Association.
- GÜNDÜZ, Metin, 2006, *Cumhuriyetten Günümüze İmar ve Gecekondu Affi Niteliğinde Yapılan Yasal Düzenlemeler*, Uzmanlık Tezi, İzmir: Maliye Bakanlığı, Milli Emlak Müdürlüğü.
- HARVEY, David, 2002, "Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı", *20. Yüzyıl Kenti* (içinde), DURU, B ve ALKAN, A. (Der), Ankara: İmge Kitabevi.
- IŞIK, Oğuz, 1994, "Değişen Toplum/Mekân Kavrayışları: Mekânın Politikleşmesi, Politikanın Mekânsallaşması", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 64-65, İstanbul: Birikim Yayınları.
- KIRAY, Mübeccel, B., 1998, *Örgütlemeyen Kent: İzmir*, Ankara: Bağlam Yayınları.
- LEFEBVRE, Henri, 1991, *The Production of Space*, USA: Blackwell Press.
- LÖW, Martina, 2008, "The Constitutoin of Space: The Structuration of Spaces through the Simultaniety of Effect and Perfection", *European Journal of Social Theory*, <http://est.sagepub.com/cgi/content/abstract/11/1/25>.
- PEKER, Mümtaz, ÖNEN, Engin, BALKIZ, Bekir, 1997, *Göç, Kentleşme Sorunları ve Yerel Siyaset, Yeni Eğilimler, Yeni Yaklaşımlar*, İzmir: Saray Kitabevleri.
- SEVGİ, Cezmi, 1988, *Kentleşme Sürecinde İzmir ve Gecekondu*, İzmir: İzmir Konak Belediyesi Kültür Hizmetleri
- SHIELDS, Rob, 1996, "A Guide to Urban Representation and What to do About It", *Re-Presenting The City* (içinde), King, Anthony, D, (Ed.), New York: New York University Pres.
- SOJA, Edward, W., 1989, *Postmodern Geographies*, London, New York: Verso
- SOJA, Edward, THIRDSACE, W., 1996, *Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*, Cambridge: Blackwell.
- ŞEN, Mustafa. (Haz.), 1995, *Türkiye'de Gecekondu'nun 50. Yılı Raporu, Ekonomik Forumu*, İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı.
- TATLIDİL, Ercan, 1989, *Kentleşme ve Gecekondu*, Ege. Univ. Edebiyat Fak. Yayınları No: 47, İzmir: Ege Üniv. Basımevi.

TATLIDİL, Ercan, 2009, *The Tale of Izmir*, Ege Akademik Bakış, Ekonomi, İşletme, Uluslar arası İlişkiler ve Siyaset Bilimleri Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 1, İzmir, http://eab.ege.edu.tr/pdf/9_1/C9-S1-M17.pdf

VARADY, P. David. (Ed.), 2005, *Desegregating The City, Ghettos, Enclaves & Inequality*, Albany: State University of New York Press, Albany.